

Kliimaministeerium
info@kliimaministeerium.ee

Teie 29.04.2024 nr 21-1/24/1181-3
Meie 10.06.2024 nr 1.1-11/2026-2

**Energiamajanduse arengukava
aastani 2035 keskkonnamõju
strateegilise hindamise aruande
esitamine seisukohtade küsimiseks**

Austatud härra Uiga

Esitame Rahandusministeeriumi kommentaarid Energiamajanduse arengukava aastani 2035 ja selle keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande osas.

1. Vastavalt 2021.a. sügisel kinnitatud Taastekavale, tuleb KLIMil esitada 2025.a. lõpuks Euroopa Komisjonile(EK) energiamajanduse arengukava, mis sisaldab meetmeid, mis on seotud põlevkivi kasutamise järkjärgulise lõpetamisega elektri tootmiseks 2035. aastal ja põlevkiviõli tootmiseks 2040. aastaks. Samuti sihte elektrienergia tootmisvõimsuse asendamiseks taastuvenergia tootmisvõimsusega. Oluline on hakata arengukava koostamise varases faasis EKga konsulteerima, et tagada Taastekava raames sõlmitud kokkuleppe täitmine selliselt, et Eestit ei ähvardaks Taasterahastu väljamaksete vähendamine.
2. Õiglase ülemineku fondist (ÕÜF) finantseeritakse meetmeid, mis aitavad leevendada Ida-Virumaal põlevkivi energeetilisest kasutamisest väljumisel tekkivaid sotsiaalmajanduslike tagajärgi. ÕÜF kava koostamisel lähtuti varasematest kokkuleppetest, sh et põlevkivielektri tootmisest väljutakse aastal 2035 ning põlevkivi energeetilisest kasutamisest tervikuna - 2040 a. Praegune ENMAK'i eelnõu neid tähtaegu selgesõnaliselt välja ei too ning jääb suhteliselt ambivalentseks põlevkivi energeetilisest kasutamisest väljumise osas. Samuti, ENMAK'i peame esitama Euroopa Komisjonile (EK) ka EL'i struktuurfondide rakenduskava eeltingimuste raames. Seega, ÕÜF kavas, SF rakenduskavas ning ENMAK'is sisalduvate sõnumite vahel peab olema kooskõla. Vastasel juhul võib tekkida vajadus EK'le selgituste andmiseks või hullemal juhul oht väljamaksete pausile panekuks. Seega, ideaalis võiks ENMAK selgelt osundada 2035 ja 2040 tähtaegadele. Kui ENMAK'i protsessis aga selgub, et varasemalt ÕÜF kontekstis öelduga tekib vastuolu, siis tuleb seda aegsasti kommunikeerida ning EK'ga läbi rääkida.

3. Eelnõu lk 32 viimases lõigus selgitatakse, et hetkel on juhitavate võimsuste piisavus tagatud läbi omaniku ootuste seadmise Eesti Energia AS-le. Leiame, et selline lähenemine on põhimõtteliselt vale: see ei ole omandineutraalne, läbipaistev ega garanteeri varustuskindlust, kuna omaniku ootus ei ole ettevõttele vahetult õiguslikult siduv. Riigivara seadus sätestab, et omaniku ootus on aluseks ettevõtte strateegia kujundamisel, kuid strateegilised eesmärgid ei ole ettevõttele rangelt võttes kohustuseks (erinevalt õigusaktidest või põhikirjast tulenevad nõuded) vaid sihid, mille poole püüelda. Lisaks puudub riigil või süsteemioperaatoril sanktsioonimehhanism ootuste mittetäitmise puhuks.
4. Vedelkütuste tootmine on eelnõust välja viidud. Seni on oma vedelkütuste tootmist loetud energiajulgeoleku osaks, energiajulgeolek on ka eelnõu üks peamisi sihte, kuid seda ilma vedelkütusteta. Jääb arusaamatuks, milline on riigi strateegiline kava seoses vedelkütuste tootmisega, kuna ENMAK 2035 vedelkütuste tootmist enam ei kata. Vedelkütuste tootmise kohta on märgitud, et see on arengukavast välja võetud, kuid jääb selgusetuks, kas kütuste tootmine liidetakse mõnda teise arengukavasse ja millal. Vaid vedelkütuste kohta laiemalt (eeldatavasti kasutus ja kättesaadavus aga mitte tootmine) on viide, et see kaetakse transpordi arengukavaga, mis aga kinnitati 2021. a lõpus 15 aastaks ning lähiajal ilmselt uuendamisele ei kuulu.
5. ENMAK eelnõus on kolmel korral viidatud riigiabi loa vajadusele, sh lk 39 kirjutatakse riigiabi loa muutmisest 2024. aastal (taastuvelektri spetsiifiliste vähempakkumiste jaoks). Märgime, et vajalik on siiski Euroopa Komisjonilt uue riigiabi loa taotlemine, s.o riigiabi teatise esitamine. Lisaks juhime tähelepanu, et eelnõus on nimetatud mitmeid kavandatavaid toetusmeetmeid või maksuerisusi, mis võivad kvalifitseeruda riigiabiks. Seepärast on vajalik juba meetmete kavandamisel analüüsida ka võimalikku riigiabi ning seda, milliste riigiabi reeglite alusel saab abi anda.
6. ENMAK 2035 eelnõu tabelis 8.1 on toodud juhitava võimsuse kulu (tabeli 1. rida). Tabelist ei selgu, kas perioodi 2025-2030 kulude hulka on arvestatud ka Eesti Energia poolt kaetav kulu, mis riigile väljendub väiksemas dividendis? Oluline on arvesse võtta, et juba praegu toob 1000 MW juhitava võimsuse tagamine riigile kulu, mis Eesti Energia hinnangul võib olla ka kuni 40 miljonit eurot aastas. Viidatud tabelireal on rahastusallikaks märgitud võrgutasu, kuid täna Eesti Energia AS-i poolt kaetavat kulu ei rahastata ei võrgutasust, riigieelarvest ega Eleringi poolt, selle katab Eesti Energia omavahendite arvelt.
7. Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruandes on keskkonnanäesmärkidega võrdluse ühe olulise alusena korduvalt viidatud Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 eelnõule (KEVAD) seisuga 04.08.2023. Samas ei ole praeguseks teada, kas KEVADe (töörühmade ja partnerite osalusel) protsessis valminud eelnõu on kavas strateegilise arengukavana heaks kiita või ei, seega ei ole ka teada, kui võrdlusalusena on selles eelnõus määratletud sihttasemete kasutamine KSH protsessis võrdlusalusena. Selle küsimuse lahendus ei sõltu KSH läbiviijast, vaid Kliimaministeeriumist, ent lahendus tuleks otsustada ja selle alusel vajadusel KSH tulemusi uuendada (ning vajadusel pakkuda välja leevendusmeetmed) enne ENMAK eelnõu heakskiitmiseks esitamist.
8. KSH P 8.5 „Mõju kultuuripärandile“: juhime tähelepanu, et lisaks aruandes viidatud korterelamute energiatõhususe toetusmeetmele panustatakse riigieelarve toel kultuuriväärtuslike hoonete energiatõhususe parandamisse ka kultuuriväärtusega

avaliku sektori hoonete energiatõhususe toetusmeetmest (selle tingimused on leitavad rahandusministri määruses <https://www.riigiteataja.ee/akt/125042024004>).

9. P 11 „Leevendavad meetmed“: alapunktis 1 tehakse ettepanek viia KOV tasandil tehtavates planeeringute tuule-energia tootmisvõimaluste kavandamise kõrval läbi üleriigiline tuuleenergeetika planeering: milline on konkreetsem ettepanek sellise üleriigilise planeeringu tulemuste arvestamiseks ja edasiseks tegevuseks planeeringudokumentide kooskõlla viimisel, ehituslubade andmisel jt seotud protsessides potentsiaalselt tekkivas olukorras, kus üleriigilise planeeringu tulemusel tehtav asukohavalik võib erineda selleks ajaks juba valminud KOV-de planeeringutes tehtud asukohavalikutest? Kaaluda võiks ettepanekut arvestada ENMAK 2035 sihte ja nende saavutamiseks pakutavaid meetmeid üleriigilise planeeringu Eesti 2050 koostamisel.
10. P 11 alapunktis 3 tehakse ettepanek püstitatud ja püstitatavate taastuvenergia tootmisvõimsuste üle arve pidamiseks ning selle tulemusel püstitatud võimsuste omanikega koostöös jäätmekäitluse lahendamiseks tootmisseadmete eluea lõpus. Peame otstarbekaks arvestada ettepanekut käimasolevas ringmajanduse arengudokumentide koostamise ja elluviimise (sh asjakohase õigusraamistiku uuendamise) protsessis.
11. P 11 alapunktis 5 viidatakse võimalusele, et põlevkivielektrijaamad jäävad alles ja müüvad teatud vahemikel elektrit välisriikidesse, ent seejuures ei ole arvestatud võimalusega põlevkivielektrijaamade teatud perioodil käigushoidmiseks elektritootmise (juhitava) reservvõimsuse tagamiseks. Teeme ettepaneku uuendada KSH aruannet seda võimalikku arengut arvestades.
12. P 11 alapunktis 5 on Eesti kasvuhoonegaaside heite vähendamise sihttasemenä 2030. aastaks viidatud -24%, ent ei ole arvestatud selle sihttaseme kehtimisega nn EL jõupingutuste jagamise määruse sektorile, millest energeetika on suuresti väljaspool - EL heitkogustega kauplemise süsteemi sektoris, millele kehtib heitkoguste vähendamise 2030.a sihttase -62%.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Merike Saks
kantsler

Pille-Liis Milvere 5885 1455
Pille-Liis.Milvere@fin.ee